

Doc. dr Jasmina Š. Đokić¹

SUBROGACIJSKI ZAHTJEVI INOZEMNIH NOSILACA SOCIJALNOG OSIGURANJA PREMA DOMAĆIM OSIGURATELJIMA OD AUTOODGOVORNOSTI

ORIGINALNI NAUČNI RAD

Apstrakt

U ekonomski snažnijim zemljama Europe uspostavljeni su kvalitetni mehanizmi socijalnog osiguranja koji, u slučaju tjelesnih povreda ili smrti u prekograničnim saobraćajnim nezgodama, njihovim osiguranicima omogućavaju različite vrste naknada u cilju bržeg oporavka i lakšeg snošenja posljedica nemilih događaja. Po isplati naknada, inozemni nosioci zdravstvenog i penzionog osiguranja potražuju refundaciju isplaćenih davanja putem instituta zakonske subrogacije prema domaćem društvu za osiguranje kod kojega je zaključen ugovor o obaveznom osiguranju od odgovornosti štetnika za štete prouzročene trećim osobama. S obzirom na to da se radi o zahtjevima s međunarodnim elementom, u radu će se najprije analizirati mjerodavno pravo za aktivnu legitimaciju i utvrđivanje sadržaja prava inozemnog nosioca. Imajući u vidu da je obim obaveze osiguratelja od autoodgovornosti definiran ugovorom o osiguranju zaključenom u skladu s odredbama Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju, dat će se odgovor na pitanje ima li inozemni nosilac socijalnog osiguranja pravo na potpunu naknadu isplaćenih iznosa u skladu s propisima države svoga sjedišta ili u granicama ugovora o osiguranju od autoodgovornosti štetnika.

Ključne riječi: *subrogacija, zdravstveno osiguranje, penziono osiguranje, inozemni nosilac, osiguranje od autoodgovornosti*

¹ Docentkinja, Univerzitet u Zenici – Pravni fakultet. Imejl: jasmina.djokic@unze.ba.
Rad primljen: 19.7.2024.
Rad prihvaćen: 19.8.2024.

I Pojam subrogacije u osiguranju

Kad osigurani slučaj kod imovinskih osiguranja nastane uslijed građanskopravne vanugovorne odgovornosti štetnika, osiguranik ima pravo potraživati naknadu štete po dva osnova: od štetnika prema pravilima o građanskopravnoj vanugovornoj odgovornosti ili od osiguratelja po osnovu sklopljenog ugovora o osiguranju (ugovorna odgovornost). Zabrana kumuliranja zahtjeva znači da osiguranik ne može istovremeno ostvarivati prava po obadva osnova u punom iznosu, odnosno da ne može iz obaju osnova dobiti više nego što iznosi šteta koju je pretrpio.² Iz toga proizlazi jedna od temeljnih karakteristika imovinskih osiguranja, a to je primjena odštetnog načela (načela obeštećenja) po kojem naknadu štete može ostvariti samo osoba koja zbog nastanka osiguranog slučaja trpi materijalni gubitak i po kojem ta osoba ne može ostvariti veći iznos naknade iz osiguranja od iznosa štete koju je pretrpjela ostvarenjem osiguranog slučaja.

Međutim, to ne znači da ispunjenjem obaveze osiguratelja iz ugovora o osiguranju štetnik ostaje neodgovoran. Naprotiv, uspostavljanjem **prava subrogacije osiguratelja** onemogućava se izbjegavanje odgovornosti štetnika za prouzročenu štetu.³ Subrogacija u osiguranju je utemeljena na zakonu, što podrazumijeva da nastupa *ex lege* isplatom naknade iz osiguranja i predstavlja prijelaz prava osiguranika prema osobi koja je po bilo kojem osnovu odgovorna za štetu, do visine isplaćene štete.⁴ Budući da radi o prijelazu, a ne o stjecanju vlastitog prava, pravo subrogacije osiguratelja smatra se izvedenim pravom prema osobi odgovornoj za štetu. Postoje dvije pretpostavke za nastanak zakonske subrogacije osiguratelja. Prva je da je isplaćena naknada iz osiguranja osiguraniku ili oštećenoj osobi, pri čemu osiguratelj snosi teret dokaza da je isplata izvršena.⁵ Druga pretpostavka je da postoji pravo osiguranika na naknadu štete od osobe odgovorne za štetu. Svrha te pretpostavke je da odgovorna osoba treba snositi teret naknade štete koju je osiguraniku prouzročila.

Budući da personalna subrogacija u obligacionom odnosu podrazumijeva zamjenu jednog vjerovnika drugim, na osiguratelja kao vjerovnika mogu prijeći

² Nataša Petrović Tomić, *Osnovi prava osiguranja*, 1. izdanje, Beograd, 2021, str. 192.

³ Berislav Matijević, „Pravo subrogacije osiguratelja“, *Zbornik XXV Međunarodne naučne konferencije „Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje“ (ur. Zdravko Petrović i dr.)*, Beograd – Valjevo, 2022, str. 387.

⁴ Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Sl. list RBiH*, br. 2/92, 13/93, 13/94; *Službene novine FBiH*, br. 29/03; *Sl. glasnik RS*, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04, čl. 939.

⁵ U presudi Kantonalnog suda u Mostaru br. 58 0 Mals 194895 20 Pž odbijen je tužbeni zahtjev kasko osiguratelja protiv osiguratelja od autoodgovornosti zbog toga što nije dokazao valjanost i zakonitost prijelaza prava prema odgovornom osiguratelju. Prema obrazloženju suda, kasko osiguratelj nije dostavio dokaz o plaćenju premiji kasko osiguranja. Naime, kao dokaz aktivne legitimacije priložen je ispis police kasko osiguranja iz baze podataka kasko osiguratelja. Na polici su sadržane informacije o ugovaratelju, osiguraniku i osiguratelju, predmet osiguranja (vozilo s naznačenom markom i tipom i brojem šasije) zatim osigurani rizici, period pokrića i iznos premije. Navedeno je da je premija plaćena u cijelosti prilikom ugovaranja police, međutim po stavu suda aktivna legitimacija nije dokazana.

samo ona prava koja osiguranik ima prema odgovornoj osobi ili njegovom osiguratelju od odgovornosti.⁶ Isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu (zakonska subrogacija), po zakonu do visine isplaćene naknade, a slijedom čega je potrebno utvrditi je li osiguranik odgovoran za nastanak štetnog događaja i štetu koju je njime pretrpio oštećenik.⁷

Kratko ćemo se podsjetiti na to da ZOO prihvaća dualističku koncepciju podjele ugovora o osiguranju prema predmetu osiguranja na osiguranje imovine (u koje spada i osiguranje od odgovornosti) i osiguranje osoba. Obaveza osiguratelja kod osiguranja imovine jest naknada štete po pravilima odštetnog prava i uz primjenu ranije spomenutog odštetnog načela. Nasuprot tome, kod osiguranja osoba činidba osiguratelja sastoji se u isplati unaprijed ugovorene osigurane svote koja nema karakter naknade štete, te je kumulacija zahtjeva dozvoljena. Iz toga slijedi kogentna zakonska odredba da kod osiguranja osoba subrogacija nije dozvoljena,⁸ tako da su ranije izložena pravila o zakonskoj subrogaciji predviđena samo za imovinska osiguranja. Upravo je sadržaj prava osiguranika po ugovoru o osiguranju imovine i osoba, kao i zabrana subrogacije kod osiguranja osoba značajan za definiranje sadržaja obaveze osiguratelja od autoodgovornosti kod subrogacijskih zahtjeva inozemnih ustanova socijalnog osiguranja, o čemu se govori u nastavku rada.

II Subrogacijski zahtjevi inozemnih nositelja socijalnog osiguranja

Prelazak državne granice u poslovne, turističke i druge svrhe je svakodnevica za sve veći broj osoba. Osim toga, migracije stanovništva regije Zapadnog Balkana iz ekonomskih i/ili političkih razloga također su utjecale na porast prekograničnog cestovnog saobraćaja, što posljedično dovodi do sve većeg broja saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuju vozači i putnici iz različitih država. Pitanje subrogacije u osiguranju posebno izaziva nedoumice kad se na strani vjerovnika pojavljuje ustanova socijalnog osiguranja sa sjedištem u jednoj državi, a potražuje refundaciju isplaćenih davanja nastalih kao posljedica saobraćajne nezgode nastale u drugoj državi. Takvi zahtjevi, vidimo, u sebi sadrže inozemni element, te se kod utvrđivanja obaveze subrogacijskog dužnika – najčešće osiguratelja od autoodgovornosti - postavlja pitanje određivanja mjerodavnog prava za utvrđivanje postojanja obaveze i obima te obaveze.⁹

⁶ Nataša Petrović Tomić, *Pravo osiguranja – Sistem*, Knjiga I, Beograd, 2019, str. 485.

⁷ Jadranka Nižić Peroš, „Personalna subrogacija u odnosu prema pravu regresu osiguratelja i ustupanju tražbine – cesiji“, *Oeconomica Jadertina*, br. 1/2021, str. 81.

⁸ ZOO, čl. 948.

⁹ Sve veći broj saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuju vozači i putnici iz različitih država dovodi i do sve većeg broja sudskih sporova. O značaju vansudskog postupka za naknadu štete kod obveznog

Oštećene osobe s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u nekoj od razvijenih europskih zemalja, ili u slučaju smrti njihovi srodnici, ostvaruju različite benefite koje im isplaćuju inozemni nosioci penzionog i zdravstvenog osiguranja kojima uplaćuju obavezne doprinose. U praksi osiguravajućih društava u BiH i regiji subrogacijski zahtjevi takvih ustanova se pojavljuju često, u pravilu su izrazito visoki, a ponekad sadrže različite vrste potraživanja koja naše zakonodavstvo ne poznaje.¹⁰

Na primjer, austrijski nosioci zdravstvenog osiguranja isplaćuju svojim osiguranicima tzv. „*Krankengeld*“ (naknadu za liječenje) u dnevnim iznosima za vrijeme procijenjenog trajanja liječenja uslijed povreda nastalih u saobraćajnoj nezgodi. Prema austrijskom Zakonu o socijalnom osiguranju, ako osobe kojima pripadaju davanja imaju prava da naknadu štete nastale osiguranim slučajem ostvaruju na osnovu drugih zakonskih propisa, pravo na naknadu prelazi na nosioca osiguranja u onoj mjeri u kojoj je ovaj dužan da pruži davanja.¹¹ Međutim, u tom slučaju se ne radi o refundaciji stvarnih troškova medicinskih usluga i lijekova po računima izdatim od strane zdravstvenih ustanova, već o paušalnim davanjima na ime liječenja. Navedenu vrstu naknade ne poznaje domaće zakonodavstvo, te se davanje paušalnih dnevnih iznosa na ime „*Krankengeld*“ ne može smatrati stvarnom štetom na koju oštećeni ima pravo u smislu odredaba Zakona o obligacionim odnosima¹² i Zakona o obaveznim osiguranjima u prometu FBiH.¹³ Nesporno je da je to vid naknade koju priznaje austrijski pravni sistem svojim građanima kao vid kompenzacije za ublažavanje tegoba proisteklih uslijed povrjeđivanja, ali navedena davanja nemaju odštetni karakter već predstavljaju socijalna prava osiguranika obaveznog osiguranja u Austriji.

Pošto u Bosni i Hercegovini žrtve saobraćajne nezgode nemaju pravo na „*Krankengeld*“ prema domaćim propisima, pa samim tim ni domaće ustanove zdravstvenog i socijalnog osiguranja ne mogu potraživati regres isplaćenih takvih davanja, zapitat ćemo se može li se to isto pravo priznati inozemnim ustanovama. Ako može, jesu li te ustanove privilegirane u odnosu na domaće ustanove koje pružaju obavezno osiguranje utemeljeno na načelima međugeneracijske solidarnosti?

Drugi veoma čest primjer koji izaziva nedoumice u praksi osiguravajućih društava i sudova predstavljaju subrogacijski zahtjevi nositelja njemačkog penzionog

osiguranja od autoodgovornosti vidi: Slobodan Ilijić, „Vansudski postupak za naknadu štete u obaveznom auto-osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2012, str. 39-56.

¹⁰ Dino Torlak, „Mjerodavno pravo za rješavanje zahtjeva za naknadu štete iz saobraćajnih nezgoda s posebnim osvrtom na subrogaciju“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 20, god. 10, str. 195.

¹¹ Vidi Josef Schörghuber, „Pravo regresa nosilaca socijalnog osiguranja nakon saobraćajne nezgode prema osiguravaču obaveznog osiguranja odgovornosti, s posebnim osvrtom na austrijsko pravo“, *Revija za pravo osiguranja*, Beograd, br. 3, 2007, str. 3.

¹² ZOO, čl. 195.

¹³ Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju FBiH - ZOOS, *Službene novine FBiH*, br. 57/2020 sadrži Okvirne kriterije za utvrđivanje odštete u slučaju povrede fizičkog ili psihičkog integriteta, odnosno smrti (u daljem tekstu: Kriterijumi). U Kriterijima su utvrđena pravila za određivanje visine naknade materijalne i nematerijalne štete po pojedinim vidovima.

osiguranja koji plaćaju tzv. udovičke rente, odnosno penzije udovicama i djeci smrtno stradalih osiguranika u saobraćajnim nezgodama u drugim državama.¹⁴ Kad je takav zahtjev postavljen osiguratelju od autoodgovornosti štetnika, postavlja se pitanje je li osiguratelj dužan podmiriti isti u cijelosti ili u granicama preuzetim ugovorom o osiguranju.

III Određivanje mjerodavnog prava za subrogacijske zahtjeve inozemnih nositelja socijalnog osiguranja

Sudska praksa u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj je raznolika i kreće se od potpunog priznavanja do potpunog odbijanja tužbenih zahtjeva inozemnih ustanova prema domaćim osigurateljima od autoodgovornosti. U nauci također ne postoji jedinstven stav o pravnoj prirodi obligacionog odnosa između inozemne ustanove socijalnog osiguranja i štetnika, odnosno njegovog osiguratelja od autoodgovornosti. Neki autori su stava da se odgovornost štetnika u takvim slučajevima promatra kao ugovorna odgovornost, što bi značilo da je za utvrđivanje obaveze kod subrogacijskog zahtjeva ustanove socijalnog osiguranja mjerodavan ugovorni statut, odnosno pravo države u kojoj je socijalno osiguranje zasnovano.¹⁵

Kritika ovome stavu može se uputiti zbog toga što između ustanove socijalnog osiguranja i štetnika, kao i osiguravajućeg društva kod kojeg je osigurana odgovornost štetnika, ne postoji nikakav raniji ugovor, pa stoga zaključujemo da primjena mjerodavnog prava za ugovor nije opravdana. Argument kojim se može potkrijepiti ta tvrdnja jest i to da pravo na subrogaciju nije izvorno već izvedeno pravo, koje ustanova socijalnog osiguranja stječe nakon što isplati naknadu svome osiguraniku. Nosilac socijalnog osiguranja po isplati naknade svom osiguraniku ima pravo na direktan zahtjev protiv osobe koja je odgovorna za štetu i taj zahtjev ne proizlazi direktno iz njegovog odnosa sa štetnikom, već se radi o pravu koje je izvedeno iz prava njegovog osiguranika prema odgovornoj osobi.¹⁶ To podrazumi-

¹⁴ Denis Lauc, „Regresni zahtjevi njemačkih nositelja socijalnog osiguranja“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 17, 2016, 385-397, str. 386.

¹⁵ Starija sudska praksa u Republici Srbiji podržava takav stav. Na primjer, u Presudi Vrhovnog suda Srbije u sporu po tužbi njemačkog socijalnog osiguranja, utvrđeno je da su privredni sudovi pravilno primijenili materijalno pravo kada su visinu štete koja se sastoji od isplaćenih naknada za liječenje, bolovanje, hranarine, prijevoz, rente (privremene penzije) i druga davanja iz socijalnog, zdravstvenog i penzijskog osiguranja utvrdili prema iznosu stvarno isplaćenih troškova prema propisima SR Njemačke u kojoj je vršena isplata. Ovo sa razloga što štetu za tužioca predstavlja sve ono što je on morao da isplati svom osiguraniku prema propisima svoje zemlje. Otuda je pravilno stanovište nižestepeni sudova kada su utvrdili da tužiocima imaju pravo na visinu one štete koju su isplatili osiguraniku po propisima SR Njemačke, jer osiguranik ostvaruje prava iz zdravstvenog i penzijskog osiguranja po propisima zemlje u kojoj je radio. Dakle, osiguraniku tužioca pripadaju sva prava koja mu priznaju propisi SR Njemačke, bez obzira da li ta prava postoje po jugoslavenskim propisima. Vidi: Presuda Prevl. 28/94 od 28. 6. 1995. godine, Sudska praksa privrednih sudova br. 1/1996, str. 109., citirano prema Petar Đundić, „Regresna potraživanja stranih fondova socijalnog osiguranja i neka pitanja međunarodnog privatnog prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2007, vol. 41, br. 1-2, str. 315

¹⁶ Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, Novi Sad, 4. izdanje, 1997, str. 319.

jeva da je za oba zahtjeva, odnosno zahtjeva direktnog oštećenika, tj. osiguranika inozemne ustanove socijalnog osiguranja za naknadu štete prema osiguratelju od autoodgovornosti, kao i subrogacijskog zahtjeva koji postavi ta ustanova, osnov potraživanja isti, a sastoji se u građanskopravnoj izvanugovornoj odgovornosti štetnika, odnosno njegovog osiguratelja. Dakle, mjerodavno pravo po kojem se utvrđuje obaveza štetnika jest pravo na koje ukazuje koliziona norma za građanski delikt i bilo bi protivno javnom poretku da se za više zahtjeva proisteklih iz istog građanskopravnog odnosa primjenjuje različito pravo.

1. Mjesto nastanka štete kod saobraćajne nezgode

Za utvrđivanje mjerodavnog prava za naknadu štete iz saobraćajne nezgode osnovni propis jest Haška konvencija o mjerodavnom pravu za saobraćajne nezgode¹⁷ koju su u svoje pravne poretke preuzele sve države nastale raspadom Jugoslavije. Međutim, iz polja primjene *rationae materiae* ove Konvencije isključeni su regresni (subrogacijski) zahtjevi.¹⁸ Stoga se mjerodavno pravo za subrogacijske zahtjeve treba utvrđivati primjenom domaćeg propisa iz oblasti međunarodnog privatnog prava, a to je u Bosni i Hercegovini Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja¹⁹ koji za izvanugovornu odgovornost za štetu propisuje primjenu prava mjesta gdje je izvršena štetna radnja ili gdje je nastupila štetna posljedica, ovisno o tome što je povoljnije za oštećenika.²⁰

Iako subrogacijski zahtjevi ne potpadaju pod odredbe Haške konvencije, haška konvencija može poslužiti za tumačenje pojma mjesta nastanka štete kod saobraćajne nezgode s inozemnim elementom. Naime, prilikom utvrđivanja temeljnog pravila Haške konvencije *lex loci delicti commissi*, donosioci Haške konvencije su istaknuli glavnu prednost primjene poveznice mjesta nastanka nezgode, a to je da određivanje mjesta nastanka saobraćajne nezgode rijetko izaziva poteškoće i nesporazume. Mjesto štetne radnje je gotovo uvijek i mjesto gdje je posljedica nastupila, te samo u iznimnim slučajevima ova dva mjesta se razlikuju (npr. nezgode koje se dogode na graničnom području, tj. cesti ili drugoj javnoj površini koja pripada dvjema državama).²¹

¹⁷ Konvencija o mjerodavnom pravu za saobraćajne nezgode - Haška konvencija, *Službeni list SFRJ* dodatak broj: 26/1976. Ova konvencija je doneta 1971. godine, stupila snagu 03.06.1975. godine, a BiH je postala članica ove konvencije temeljem sukcesije.

¹⁸ Haška konvencija, čl. 2.

¹⁹ Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja - ZRSZ, *Sl. list SFRJ*, br. 43/082 i 72/82 - 1645, *Sl. list RBiH*, br. 2/92-5, 13/94-189. Isti propis je još uvijek na snazi i u Srbiji, *Sl. list SRJ* 46/96, *Sl. glasnik RS*, br. 46/2006.

²⁰ ZRSZ, čl. 28.

²¹ Essén, Eric W., *Rapport explicatif*, u: Conférence de la Haye de droit international privé, Actes et documents de la onzième session, 7 au 26 Octobre 1968, Tome III, Accidents de la circulation routière (Eksplanatorno izvješće Haške konvencije), str. 14.

ZRSZ ne sadrži posebno koliziorno pravilo za subrogacijske zahtjeve, te bi se, u nedostatku izričite odredbe, trebalo primjeniti pravo koje je mjerodavno za osnovnu obavezu, upravo iz razloga što subrogacija nastaje kad kada osiguratelj isplati naknadu svom osiguraniku i tad na njega prelaze, do visine isplaćenog iznosa, sva osiguranikova prava prema licu koje je odgovorno za štetu.²²

Iz svega navedenog proizlazi da je mjerodavno pravo za subrogacijske zahtjeve inozemnih ustanova socijalnog osiguranja prema osiguratelju od autoodgovornosti pravo mjesta nastanka saobraćajne nezgode. U prilog tome idu i novija shvaćanja Suda EU pri tumačenju Uredbe Rim II o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obaveze u pogledu odredaba o mjerodavnom pravu za subrogacijske zahtjeve.²³ Radilo se o zahtjevu za prethodno odlučivanje u sporu koji je vođen pred francuskim sudom između Garantnog fonda Francuske, koji je isplatio naknadu oštećeniku iz nezgode prouzročene upotrebom brodice na motorni pogon u Portugalu, i portugalskog osiguratelja od odgovornosti. Sud je utvrdio da pravo koje je mjerodavno za tužbu treće osobe na koju su subrogirana prava oštećenika protiv počinitelja štete i koje određuje, između ostalog, pravila o zastari, **u načelu pravo države u kojoj je ta šteta nastala**. Dakle, iako je Garantni fond insistirao na primjeni francuskog prava kao mjerodavnog, Sud je iznio stav da bi takvo tumačenje imalo za posljedicu to da bi dužnik, zbog toga što je protiv njega tužbu podnijela subrogirana treća osoba, a ne oštećenik, bio stavljen u drugi položaj, koji je, ovisno o slučaju, manje povoljan od položaja u kojem bi se nalazio da taj vjerovnik ostvaruje svoja prava osobno i direktno protiv njega.²⁴

2. Međunarodni ugovori - sporazumi o socijalnom osiguranju i pitanje subrogacije

Zahvaljujući intenzivnim migracijama stanovništva šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, u bivšoj Jugoslaviji zaključeni su dvostrani međunarodni ugovori o socijalnom osiguranju s velikim brojem država Europe i svijeta, kao instrumenti koordinacije koji omogućavaju usklađenu primjenu nacionalnih zakonodavstava država ugovornica u oblasti socijalnog osiguranja. Dio tih ugovora je preuzet sukcesijom u pravne poretke novonastalih država, a neke su iste države zaključile nakon svoga osamostaljenja.²⁵ Inozemne ustanove socijalnih osiguranja

²² Jasmina Alihodžić, Anita Duraković, „Assessment of Damage and Recourse Actions in 1971 Hague Convention, Rome II Regulation and Bosnian PIL Act: What is Wrong with Respective Case Law in Bosnia and Herzegovina?“ *South East European Law Journal*, Vol. 1, No. 2 (2014), str. 75.

²³ Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“), *Službeni list Europske unije*, L 199/40, 2007.

²⁴ Sud pravde Europske unije, Presuda u predmetu C-264/22, *Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions (FGTI) v. Victoria Seguros*, ECLI:EU:C:2023:417, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:62022CJ0264>, pristupljeno: 09.07.2024. godine.

²⁵ Spisak bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju koje je Bosna i Hercegovina potpisala s drugim državama i koje je preuzela sporazumom o sukcesiji dostupan je na: <https://zzofbih.ba/ino-osiguranje/>, pristupljeno: 09.07.2024.

se u subrogacijskim zahtjevima upućenim osigurateljima od autoodgovornosti pozivaju na navedene sporazume o socijalnom osiguranju i potražuju refundaciju svih isplaćenih davanja svojim osiguranicima, i to na odredbu kojom je propisano da, *ako osoba koja prema pravnim propisima jedne države ugovornice treba da dobije naknadu za štetu nastalu na području druge države ugovornice, a prema njenim propisima ima pravo na naknadu štete od treće osobe, ovo pravo na naknadu prelazi na nosioca prava države ugovornice prema pravnim propisima koji važe za njega.*²⁶

Kao što je ranije istaknuto, sudska praksa u BiH i državama regije nema jedinstven stav o pitanju subrogacije inozemnih ustanova socijalnog osiguranja. Postoje odluke gdje sudovi nosiocima socijalnog osiguranja jedne države ugovornice dosuđuju refundaciju isplaćenih iznosa za štetu nastalu na području druge države ugovornice prema pravnim propisima države nosioca osiguranja, bez obzira na to što se šteta dogodila u drugoj zemlji, tj. bez utvrđivanja mjerodavnog prava. Nažalost, to nije slučaj samo kod subrogacijskih zahtjeva. Naime, unatoč načelnoj imperativnosti kolizionih normi, općenito se ističe problem rasprostranjene pojave u sudskoj praksi da sudije primjenjuju domaće pravo, nastojeći pritom po svaku cijenu izbjeći primjenu stranog prava.²⁷

U nekim presudama su iznesena pravna shvaćanja da se sporazumi o socijalnom osiguranju odnose na oblast socijalnog osiguranja, na propise o zdravstvenom i penzionom osiguranju, osiguranju za slučaj povrede na radu i profesionalne bolesti, osiguranju za slučaj nezaposlenosti i na naknadu u vezi materinstva i dodatka na djecu, ali ne i na oblast ugovora o obaveznom osiguranju u saobraćaju. Ranija sudska praksa je po automatizmu dosuđivala stranim ustanovama socijalnog osiguranja refundaciju isplaćenih iznosa u cijelosti, pozivajući se na osnovne odredbe sporazuma o socijalnom osiguranju u kojima je navedeno da se isti odnose na penziono, zdravstveno, invalidsko osiguranje i drugo, a prijelaz prava – subrogaciju su temeljili na domaćem ZOO-u, ne preispitujući odredbe o naknadi štete sadržane u navedenim sporazumima.²⁸

Međutim, novija praksa u velikoj mjeri je posvećena problematici utvrđivanja mjerodavnog prava kod ovakvih zahtjeva. U suštini, sudovi polaze od činjenice da su međunarodni sporazumi o socijalnom osiguranju mjerodavni samo za prijelaz

²⁶ Svi Sporazumi o socijalnom osiguranju imaju sličan tekst. Odredba o naknadi štete propisana je u čl. 33. sporazuma.

²⁷ Maja Stanivuković, Mirko Živković, *Međunarodno privatno pravo – opšti deo*, VIII izdanje, Beograd, 2023, str. 245.

²⁸ Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu broj: 65 0 Ps 040370 12 PŽ od 08.12.2015. godine, potvrđena presudom Vrhovnog suda FBiH broj: 65 0 Ps 040370 16 Rev 21.02.2017. godine. U obrazloženju je navedeno: Članom 2. stav 1. navedenog sporazuma je propisano da se isti odnosi, između ostalog, i na zdravstveno i penzijsko osiguranje. Kako se u konkretnom slučaju radi o regresnom zahtjevu stranog osiguravatelja za iznose isplaćene po osnovu obiteljske mirovine, protiv domaće osiguravajuće organizacije koja odgovara po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti u prometu (pitanje subrogacije član 939. ZOO), to isplatom naknade iz osiguranja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade, na osiguravača prelaze sva osiguranikova prava prema licu koje je po ma kom osnovu odgovorno za štetu.

prava (subrogaciju), dok se sadržaj prava inozemne ustanove, odnosno obim obaveza osiguratelja od autoodgovornosti utvrđuju primjenom domaćeg prava po načelu *lex loci delicti commissi*.²⁹ Pritom ne ulaze u pitanje naknade štete definirano citiranom odredbom člana 33. sporazuma o socijalnom osiguranju, već na temelju polja primjene sporazuma *rationae materiae* ustanovljavaju da isti nije primjenjiv na obavezna osiguranja u prometu.

Pojedini sudovi detaljnije analiziraju pitanje mjerodavnog prava, te se referiraju upravo na citiranu odredbu čl. 33. sporazuma o socijalnom osiguranju, a posebno na sintagmu „*a prema njenim propisima ima pravo na naknadu štete od treće osobe.*“ Jedan takav predmet je subrogacijski spor između njemačke institucije penzionog osiguranja i hrvatskog osiguratelja od autoodgovornosti za isplaćene penzije povodom smrti stradalog osiguranika u nezgodi u Hrvatskoj. Sud je utvrdio da je prema hrvatskim propisima *potrebno utvrditi ima li osoba, koja je primalac benefita iz socijalnog osiguranja u Njemačkoj pravo na naknadu štete od štetnikovog osiguranja od autoodgovornosti*. Pritom sud zaključuje da je sporazum o socijalnom osiguranju mjerodavan samo za prijelaz prava na njemačku ustanovu socijalnog osiguranja, tj. za aktivnu legitimaciju, a za sva ostala pitanja osnovanosti i visine zahtjeva mjerodavni su hrvatski propisi.³⁰

Subrogacijsko pravo ustanove socijalnog osiguranja spram osiguratelja od autoodgovornosti u prekograničnoj prometnoj nezgodi bilo je predmet razmatranja i pred Sudom pravde EU u predmetu *Kordell i drugi* u kojem je zauzet stav da je za prijelaz prava (subrogaciju) mjerodavno pravo države u kojoj je ustanova registrirana, ali da se sadržaj prava određuje prema pravu mjesta nastanka nezgode. Također, u predmetnoj presudi definirano je da pravo na subrogaciju nositelja socijalnog osiguranja iz jedne države članice ne može nadmašiti pravo koje ima žrtva u drugoj državi članici u kojoj se nezgoda dogodila.³¹

Možemo se složiti s navedenim mišljenjem jer u odnosu ustanova socijalnog osiguranja – osiguratelj prvenstveno je potrebno utvrditi koja prava ima žrtva nezgode ili njegov bliski srodnik prema mjerodavnom materijalnom pravu, te da se nakon toga ima provjeriti, da li su i u kojoj mjeri ta prava prešla na nositelja socijalnog osiguranja. Iz toga proizlazi da nositelj socijalnog osiguranja ne može ostvariti više prava nego što ih je imala sama žrtva, neposredno ozlijeđeni, odnosno članovi uže obitelji smrtno stradale osobe.³²

²⁹ Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu, br. 65 0 Ps 446900 18 Pž od 08.04.2021. godine

³⁰ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, VSRH Rev x 97/2014-2 od 14.05.2014. Isti stav je zauzet i u Presudi Općinskog suda u Splitu, P-455/09, pravomoćna 25.11.2014. godine, kao i u jednoj novijoj Presudi Visokog trgovačkog suda u Zagrebu br. 11 Pž-2634/2023-2.

³¹ Sud pravde Europske unije, Presuda u predmetu C-397/96, *Kordell i dr.*, presuda od 21.09.1999. godine, ECR 1999 p. I-5959, ECLI:EU:C:1999:432, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61996CJ0397>, pristupljeno: 09.07.2024. godine.

³² J. Schorghuber, str. 23.

3. Uredba 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti

Radi ostvarenja slobode kretanja radnika kao jedne od temeljnih sloboda na kojima se zasniva zajedničko tržište Europske unije, bilo je nužno regulirati pravo na starosnu penziju na europskoj razini i na taj način omogućiti radnicima slobodu kretanja i rada u državi čiji nisu državljani.³³ Unatoč regulatornoj autonomiji nacionalnih zakonodavstava, bilo je potrebno uspostaviti pravni okvir koji će omogućiti mobilnom radniku ostvarenje prava na starosnu penziju i druge vidove socijalne zaštite u drugoj državi članici. Pitanja socijalne sigurnosti koja su prethodno bila regulirana međunarodnim sporazumima bilo je potrebno harmonizirati jedinstvenim europskim propisom koji će biti direktno primjenjiv u državama članicama, te je u tu svrhu donešena Uredba 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti.³⁴

Uredba 883/2004 sadrži pravila koja se odnose na subrogacijska prava ustanova socijalne zaštite, a koja su predmetom različitog tumačenja od strane sudova država članica. Naime, odredba kojom su regulirana prava ustanova predviđa dvije obaveze svih država članica. Prva je da priznaju pravo subrogacije kao izvedeno pravo ustanove koja izvrši plaćanje svom osiguraniku, odnosno da omogući prijelaz prava osiguranika prema odgovornoj osobi na ustanovu koja je izvršila plaćanje na temelju propisa primjenjivih za tu ustanovu. Druga obaveza je da države članice priznaju pravo regresa kao direktno pravo ustanove prema odgovornoj osobi.³⁵ Citiranom odredbom određeno je samo pravo koje će se koristiti pri ocjeni prijenosa prava s neposrednog oštećenika na nositelja socijalnog osiguranja, a ne i pravo koje je mjerodavno za sadržaj obaveze odgovorne osobe prema nositelju socijalnog osiguranja.

To potvrđuje i Viši sud u Ljubljani u presudi u postupku austrijskog penzionog osiguranja protiv slovenskog osiguravajućeg društva, za isplaćene invalidske naknade i penzije iz saobraćajne nezgode koja se dogodila u Sloveniji. Sud obrazlaže da se u pogledu prijenosa prava s neposrednog oštećenika na nositelja socijalnog osiguranja, primjenjuje se pravo mjesta sjedišta nositelja socijalnog osiguranja, u konkretnom slučaju primjenjuje se austrijsko pravo prema sjedištu tužitelja, dok sadržaj prava i protiv koga ta prava postoje (pasivna stvarna legitimacija) prosuđuje prema slovenskom pravu. Opseg naknada koje je tuženik kao odgovorno osiguravajuće društvo dužan podmiriti određen je Zakonom o obaveznim osiguranjima u saobraćaju koji je *lex specialis* u odnosu na Zakone o mirovinskom i invalidskom osiguranju.³⁶

³³ Tomislav Sokol, „Pravo na starosnu mirovinu mobilnih radnika temeljem Uredbe o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti Europske unije“, *Europske studije*, 2015, broj 1, str. 86.

³⁴ Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti – Uredba 883/2004, Službeni list Europske unije, SL L 166, 30.4.2004, p. 1–123. Uredba zamjenjuje sve konvencije o socijalnoj sigurnosti koje se primjenjuju među državama članicama i koje se odnose na isto područje primjene (čl. 8. st. 1. Uredbe 883/2004).

³⁵ Uredba 883/2004, čl. 85. st. 1.

³⁶ Presuda Višeg suda u Ljubljani, br. VSL I Cpg 533/2017 od 22.11.2018. godine

Iz izložene analize kolizionopravnih propisa za subrogacijske zahtjeve, kao i brojnih primjera iz novije sudske prakse domaćih sudova i Suda EU, ponovno apostrofiramo da međunarodni sporazumi o socijalnom osiguranju, kao i Uredba 883/2004, omogućavaju prijelaz prava s direktnog oštećenika na nositelja socijalnog osiguranja i obavezuju države članice da međusobno priznaju subrogacijske zahtjeve, ali navedeni akti ne sadrže odredbe o sadržaju obaveze štetnika, odnosno njegovog osiguratelja od odgovornosti koji je najčešći obaveznik plaćanja takvih zahtjeva. Utvrđivanje postojanja obaveze i visine obaveze osiguratelja na temelju zaključenog ugovora o osiguranju za štete nastale upotrebom motornog vozila vrši se primjenom odgovarajućeg zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju.³⁷ Sud EU je također dosljedan u pogledu tumačenja da su države članice slobodne u svojim propisima regulirati pravila i kriterije za naknadu štete nastale upotrebom motornog vozila različite od onih koji se primjenjuju na ostale izvanugovorne odnose naknade štete,³⁸ te da direktive iz oblasti osiguranja od autoodgovornosti nalažu da građanskopravna odgovornost za štetu pričinjenu trećim osobama treba biti pokrivena obaveznim osiguranjem, ali obim naknade štete je predmet regulacije nacionalnog zakonodavstva. Stoga su države članice slobodne samostalno urediti svoj sistem odgovornosti koji se primjenjuje na naknadu štete nastale upotrebom motornog vozila.³⁹

IV Utvrđivanje obima naknade kod subrogacijskih zahtjeva nositelja inozemnih socijalnih osiguranja primjenom prava mjesta nastanka nezgode

Kod subrogacijskih zahtjeva inozemnih nosilaca penzionog i zdravstvenog osiguranja prema domaćim osigurateljima od autoodgovornosti, s obzirom na to da se radi o pravnom odnosu s inozemnim elementom gdje koliziona odredba upućuje na primjenu prava mjesta nastanka nezgode, postavlja se pitanje po kojem domaćem propisu se utvrđuje obaveza, odnosno obim prava takvih ustanova. Analizom međunarodnih sporazuma o socijalnom osiguranju utvrdili smo da isti propisuju mogućnost podnošenja subrogacijskog zahtjeva inozemnom nosiocu spram domaćeg

³⁷ Više o tome: Loris Belanić, „Redefiniranje obveze osiguratelja od automobilske odgovornosti s obzirom na upotrebu vozila u kontekstu prakse Suda EU“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. XII, 1/2021, str. 346. Jasmina Đokić, „Kriteriji za odmjerenje naknade nematerijalne štete nastale upotrebom motornog vozila u praksi Suda EU i Ustavnog suda BiH“, *Zbornik 34. Susreta osiguravača i reosiguravača*, Sarajevo, 2023, str. 118.

³⁸ Sud pravde Europske unije, Presuda u predmetu C-577/21, LM and NO v HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG, ECLI:EU:C:2022:992, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:62021CJ0577>, pristupljeno: 09.07.2024. godine.

³⁹ Sud pravde Europske unije, Presuda u predmetu C-371/12 *Petillo v. Unipol SAI*, ECLI:EU:C:2014:26, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=146690&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=113289>, pristupljeno: 09.07.2024. godine.

štetnika, odnosno njegovog osiguratelja od građanskopravne odgovornosti. U nastavku ćemo vidjeti da je obim prava inozemnih nosilaca osiguranja područje koje uopće nije normirano našim zakonodavstvom, što znači da se radi o pravnoj praznini. U teoriji prava zastupljen je stav da je pravna praznina područje koje zakonodavac, iz određenih razloga,⁴⁰ nije regulirao. Za popunjavanje pravnih praznina koristi se više sredstava, a osnovni način je tumačenje putem **analogije**, što podrazumijeva da se na konkretan slučaj primjeni pravna norma predviđena za drugi slučaj koji je njim sličan i to baš zbog te sličnosti.⁴¹ Analizirat ćemo na koji način nam analogno tumačenje može pomoći pri rješavanju subrogacijskih zahtjeva inozemnih nosilaca zdravstvenog i socijalnog osiguranja.

1. Subrogacijski zahtjevi ustanova zdravstvenog osiguranja

Kao što je već rečeno, opseg osiguravajućeg pokrivača po ugovoru o obaveznom osiguranju od autoodgovornosti reguliran je odredbama Zakona o obaveznom osiguranjima u saobraćaju. U Federaciji BiH propisana je obaveza osiguratelja na nadoknadu stvarne štete nadležnom Zavodu zdravstvenog osiguranja,⁴² a u Republici Srpskoj to pravo pripada Fondu zdravstvenog osiguranja RS.⁴³ Primjećujemo da obadva entitetska zakona koriste pogrešan termin „regresni zahtjev“ iako se radi o subrogacijskom zahtjevu. Razlika nije samo terminološka već sadržajna.⁴⁴ Naime, iako se u osigurateljnoj terminologiji regresni zahtjev poistovjećuje sa subrogacijskim, u nauci je načelno zauzet stav da regres u osiguranju predstavlja izvorno pravo osiguratelja prema svom osiguraniku čiju građanskopravnu odgovornost pokriva, ukoliko je upravljao vozilom u nekim okolnostima (npr. pod utjecajem alkohola u nedozvoljenoj koncentraciji i sl.) zbog kojih osiguratelj ima pravo na djelimičan ili potpun povrat isplaćenog iznosa naknade štete.⁴⁵

⁴⁰ Nikola Visković, *Država i pravo*, Zagreb, 1997, str. 218-220. Prof. Visković navodi dva osnovna uzroka pojave pravnih praznina: prvo, kad normotvorci novog pravnog poretka nakon prevrata, revolucije i slično ne stvore odmah pravne norme umjesto onih koje su ukinute, tako da neki odnosi ostanu neregulirani, a drugi uzrok je pojava društveno važnih konfliktnih odnosa koje zakonodavac kao takve nije prepoznao i nije ih na vrijeme regulirao.)

⁴¹ Hrvoje Kačer, Blanka Ivančić Kačer, „O rješavanju antinomija i pravnih praznina (posebno) na primjeru odnosa Zakona o sportu i Zakona o obveznim odnosima“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 54, 2/2017, str. 410.

⁴² U Federaciji BiH područje zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite provodi se na nivou deset kantona. Okvirni propis je Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 30/1997, 7/2002, 70/2008, 48/2011, 100/2014 - odluka US, 36/2018 i 61/2022, te isti propisuje obavezu osnivanja Zavoda zdravstvenog osiguranja u svakom kantonu u cilju ostvarenja prava i obezbjeđenja sredstava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja.

⁴³ Zakon o obaveznom osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 82/15, 78/20, 1/24, čl. 31.

⁴⁴ O razlici između subrogacionog i regresnog zahtjeva vidi: Predrag Šulejić, „Subrogacija i regres u zakonu i sudskoj praksi pravni položaj garantnog fonda“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2014, str. 17 i dalje.

⁴⁵ Više o tome: B. Matijević, str. 387.; Slobodan Stanišić, „Regres i zakonska subrogacija u osiguranju od autoodgovornosti“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka Apeiron*, Banja Luka, 5/2015, str. 85.

U oba entiteta društvo za osiguranje nadoknađuje stvarnu štetu u okviru odgovornosti svog osiguranika i u granicama obaveza preuzetih ugovorom o osiguranju.⁴⁶ Stvarnom štetom smatraju se troškovi liječenja i drugi nužni troškovi oštećenika u skladu s propisima o zdravstvenom osiguranju.⁴⁷ Recipročna odredba sadržana je i u Zakonu o zdravstvenom osiguranju FBiH po kojoj kantonalni Zavodi zdravstvenog osiguranja imaju pravo na direktni zahtjev za naknadu štete prema osiguratelju od autoodgovornosti štetnika ukoliko se radi o šteti prouzrokovanoj upotrebom motornog vozila.⁴⁸

Entitetski zakoni o obaveznim osiguranjima u saobraćaju uopće ne normiraju pravo inozemnih nosioca zdravstvenog i penzionog osiguranja, već navedeno pravo daju isključivo domaćim izričito nominiranim institucijama koje provode obavezno zdravstveno osiguranje na razini entiteta.

Aktivna legitimacija inozemnih nosilaca zdravstvenog osiguranja najčešće se zasniva na međunarodnom ugovoru – sporazumu o socijalnom osiguranju. Pošto sadržaj prava takvih nosilaca našim zakonodavstvom nije normiran, analognom primjenom odredaba ZOOS-a i Zakona o zdravstvenom osiguranju dolazimo do zaključka da im pripada stvarna šteta koju predstavljaju troškovi liječenja i drugi nužni troškovi koji su priznati domaćim propisima o zdravstvenom osiguranju. Izraz „drugi nužni troškovi“ može se protumačiti kao drugi vidovi stvarne štete kao posljedice tjelesnog ozljeđivanja ili smrti u što, *inter alia*, možemo svrstati troškove prijevoza, repatrijacije i sl, a ne i paušalna davanja u vidu dnevnih iznosa za troškove liječenja koja ne predstavljaju stvarnu štetu, a u sklopu prava iz zdravstvenog osiguranja priznaju ih zakonodavstva pojedinih europskih država.

2. Subrogacijski zahtjevi ustanova penzionog i invalidskog osiguranja

U Zakonu o penzionom i invalidskom osiguranju FBiH pravo na regres nosioca penzionog i invalidskog osiguranja uvjetovano je time da šteta mora biti prouzrokovana namjerno ili krajnjom nepažnjom, a kao i kod zdravstvenog osiguranja, nosioci imaju pravo na neposredan zahtjev prema osiguratelju od autoodgovornosti ukoliko je šteta nastala upotrebom motornog vozila.⁴⁹ U Republici Srpskoj je na snazi samo načelna odredba po kojoj je Fond penzionog osiguranja obavezan tražiti naknadu štete od štetnika, tj. od osobe koja je prouzročila invalidnost ili smrt osiguranika.⁵⁰ Iako se ciljanim tumačenjem može zaključiti da pasivna legitimacija postoji na strani

⁴⁶ Zakon o obaveznim osiguranjima u prometu - ZOOP, *FBiH Službene novine FBiH*, br. 57/2020, čl. 28. st. 1.

⁴⁷ ZOOP FBiH, čl. 28. st. 2.

⁴⁸ Zakon o zdravstvenom osiguranju - Zakon o zdravstvenom osiguranju, *Službene novine FBiH*, br. 30/1997, 7/2002, 70/2008, 48/2011, 100/2014 - odluka US, 36/2018 i 61/2022, čl. 70.

⁴⁹ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju - Zakon o PIO FBiH, *Sl. novine FBiH*, br. 13/18, 93/19., čl. 132. i 135.

⁵⁰ Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 134/2011 s izmjenama do 43/2023., čl. 164.

štetnikovog osiguratelja, zakonom u RS nije normirana mogućnost podnošenja direktnog zahtjeva prema osiguratelju od odgovornosti.

ZOOS i Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske je, kako smo već istakli, pravo podnošenja subrogacijskog zahtjeva direktno prema osiguratelju od autoodgovornosti, omogućio samo domaćim ustanovama zdravstvenog osiguranja, a ne i ustanovama penzionog i invalidskog osiguranja.

Vidimo da entitetski zakoni o PIO i ZOOS na različit način reguliraju ista pitanja, odnosno subrogacijske zahtjeve nosilaca penzionog i invalidskog osiguranja, s tim da nijedan od navedenih propisa ne spominje inozemne nosioce. Imajući u vidu vremenski okvir donošenja ovih dvaju propisa, tj. da je Zakon o PIO FBiH donesen 2018. godine, a ZOOS 2020. godine, dolazimo do tumačenja po načelu *lex posterior derogat legi priori*, što bi u konačnici značilo isključivu primjenu ZOOS-a po kojem bi pravo tih nosilaca bilo u cijelosti osporeno jer ZOOS uopće ne normira subrogacijske zahtjeve nosilaca penzionog i invalidskog osiguranja, već to pravo daje samo izričito kantonalnim Zavodima zdravstvenog osiguranja.

Jednako kao i za zahtjeve iz zdravstvenog osiguranja, i za subrogacijske zahtjeve inozemnih ustanova penzionog osiguranja aktivna legitimacija je utemeljena međunarodnim sporazumima o socijalnom osiguranju, a sadržaj prava se može utvrditi analognom primjenom Zakona o PIO FBiH. Shodno važećoj odredbi Zakona o PIO FBiH, takav zahtjev je osnovan samo ako je tjelesno oštećenje, invalidnost ili smrt osiguranika prouzrokovana namjerno ili krajnjom nepažnjom. Visina štete se obračunava prema visini priznate penzije, odnosno novčane naknade za tjelesno oštećenje, kao i prema očekivanom prosječnom vremenu korišćenja tog prava.⁵¹ Dakle, obaveza domaćeg osiguratelja od autoodgovornosti prema inozemnom nosiocu penzionog osiguranja postoji ako je šteta prouzrokovana namjerno ili krajnjom nepažnjom, a obim obaveze utvrđuje se u jednokratnom iznosu, ovisno o iznosu priznate penzije ili naknade za invalidnost i prosječnog vremena korištenja tog prava.

Da bi se izbjegle nedoumice i primjena analogije, poželjno bi bilo u entitetska zakonodavstva u BiH iz oblasti obaveznih osiguranja u saobraćaju normirati subrogacijske zahtjeve nosilaca penzionog i invalidskog osiguranja. Pri tome bi uzor mogli pronaći u važećim Zakonima o obaveznim osiguranjima u prometu Republike Hrvatske i Republike Srbije koji detaljno propisuju prava navedenih nosilaca i način obračuna iznosa koji im pripada kao stvarne štete nastale uslijed isplate penzije ili naknade za invalidnost kao posljedice upotrebe motornog vozila, te ne ograničavaju navedena prava samo na domaće nosioce osiguranja.

U nedavnoj presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske u sporu između austrijskog nosioca penzionog osiguranja i hrvatskog osiguratelja od autoodgovornosti povodom subrogacijskog zahtjeva za isplatu invalidskih penzija utvrđeno je da se na konkretan odnos tužitelja i tuženika u pogledu utvrđivanja visine i obima

⁵¹ Zakona o PIO FBiH, čl. 133.

i obaveze tuženika kao osiguratelja primjenjuje materijalno pravo koje regulira konkretan ugovor o osiguranju, a to su odredbe ZOOS-a. Zanimljiv je stav izrečen u obrazloženju citirane presude po kojem potraživanje tužitelja ne može prijeći okvire propisane ZOOS-om jer bi u protivnom tužitelj kao strani fond penzionog osiguranja, s obzirom na primjenu hrvatskog prava, bio doveden u povoljniji pravni položaj u odnosu na tuženika od pravnog položaja domaćeg (hrvatskog) fonda penzionog osiguranja, a što bi uostalom bilo protivno i javnom poretku, ali i Ugovoru o socijalnom osiguranju između Hrvatske i Austrije.⁵²

V Zaključak

Rješavanje subrogacijskih zahtjeva nosilaca zdravstvenog i penzionog osiguranja sa sjedištem u inozemstvu predstavlja izazov ne samo domaćim osiguravajućim društvima iz osnova osiguranja od autoodgovornosti koji su najčešći obaveznici plaćanja, već i sudovima koji, najčešće zbog ignoriranja inozemnog elementa i kolizionopravne regulacije, različito tumače opseg prava navedenih institucija. Iz analize propisa i sudske prakse možemo zaključiti da Sporazumi o socijalnom osiguranju kao dvostrani međunarodni ugovori sklopljeni su u cilju lakšeg ostvarenja socijalnih prava, kao i Uredba 883/2004, omogućavaju prijelaz prava (subrogaciju) s osiguranika na nosioca osiguranja, ali se za utvrđivanje obaveze osiguratelja od autoodgovornosti i obima te obaveze primjenjuju odredbe nacionalnog prava države u kojoj je nastao osigurani slučaj upotrebom motornog vozila. To podrazumijeva primjenu Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju kojim su ustanovljene granice odgovornosti osiguratelja u pogledu subrogacijskih zahtjeva inozemnih nosilaca socijalnog osiguranja. Entitetski Zakoni o obaveznim osiguranjima u saobraćaju FBiH i RS propisuju samo subrogaciju domaćih institucija zdravstvenog osiguranja, ali se putem analogije iste odredbe mogu primijeniti i na inozemne nosioce zdravstvenog osiguranja. U nedostatku odredaba o subrogaciji inozemnih nosilaca penzionog osiguranja, opseg obaveze osiguratelja od autoodgovornosti kod zahtjeva inozemnih nosilaca penzionog osiguranja treba utvrđivati primjenom relevantnih domaćih propisa iz oblasti penzionog osiguranja, ali u svakom slučaju ugovorom o osiguranju od autoodgovornosti postavljene su granice obaveze osiguratelja po postavljenom zahtjevu.

Literatura

- Alihodžić, J., Duraković, A., „Assessment of Damage and Recourse Actions in 1971 Hague Convention, Rome II Regulation and Bosnian PIL Act: What is Wrong with Respective Case Law in Bosnia and Herzegovina?“, *South East European Law Journal*, Vol. 1, No. 2 (2014), str. 67-80.

⁵² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Rev 1005/2020-2 od 27.02.2024. godine

- Belanić, L., „Redefiniranje obveze osiguratelja od automobilske odgovornosti s obzirom na upotrebu vozila u kontekstu prakse Suda EU“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. XII, 1/2021, str. 345-366.
- Đokić, J., „Kriteriji za odmjeravanje naknade nematerijalne štete nastale upotrebom motornog vozila u praksi Suda EU i Ustavnog suda BiH“, *Zbornik 34. Susreta osiguravača i reosiguravača*, Sarajevo, 2023, str. 113-125.
- Đundić, P., „Regresna potraživanja stranih fondova socijalnog osiguranja i neka pitanja međunarodnog privatnog prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2007, vol. 41, br. 1-2, str. 313-324.
- Eric W., E., *Rapport explicatif*, u: Conférence de la Haye de droit international privé, Actes et documents de la onzième session, 7 au 26 Octobre 1968, Tome III, Accidents de la circulation routière (Eksplanatorno izvješće Haške konvencije).
- Ilijić, S., „Vansudski postupak za naknadu štete u obaveznom auto-osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2012, str. 39-56
- Kačer, H., Ivančić Kačer, B., „O rješavanju antinomija i pravnih praznina posebno) na primjeru odnosa Zakona o sportu i Zakona o obveznim odnosima“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 54, 2/2017, str. 397-414.
- Konvencija o mjerodavnom pravu za saobraćajne nezgode - Haška konvencija, *Službeni list SFRJ*, dodatak broj: 26/1976.
- Lauc, D., „Regresni zahtjevi njemačkih nositelja socijalnog osiguranja“, *Analiti Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 17, 2016, str. 385-397.
- Matijević, B., „Pravo subrogacije osiguratelja“, *Zbornik XXV Međunarodne naučne konferencije „Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje“ (ur. Zdravko Petrović i dr.)*, Beograd – Valjevo, 2022, str. 381 – 399.
- Nižić Peroš, J., „Personalna subrogacija u odnosu prema pravu regresa osiguratelja i ustupanju tražbine – cesiji“, *Oeconomica Jadertina*, br. 1/2021, str. 79-90.
- Petrović Tomić, N., *Osnovi prava osiguranja*, 1. izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2021.
- Petrović Tomić, N., *Pravo osiguranja – Sistem*, Knjiga I, Službeni glasnik, Beograd, 2019.
- Schörghuber, J., „Pravo regresa nosilaca socijalnog osiguranja nakon saobraćajne nezgode prema osiguravaču obaveznog osiguranja odgovornosti, s posebnim osvrtom na austrijsko pravo“, *Revija za pravo osiguranja*, Beograd, br. 3, 2007, str. 3-23.
- Sokol, T., „Pravo na starosnu mirovinu mobilnih radnika temeljem Uredbe o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti Europske unije“, *Europske studije*, 2015, 1, str. 81-106.

- Stanišić, S., „Regres i zakonska subrogacija u osiguranju od autoodgovornosti“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka Apeiron*, Banja Luka, 5/2015, str. 84-96.
- Stanivuković, M., Živković, M., *Međunarodno privatno pravo – opšti deo*, 8. izdanje, Beograd, 2023.
- Šulejić, P., *Pravo osiguranja*, Novi Sad, 4. izdanje, 1997.
- Šulejić, P., „Subrogacija i regres u zakonu i sudskoj praksi pravni položaj garantnog fonda“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2014.
- Torlak, D., „Mjerodavno pravo za rješavanje zahtjeva za naknadu štete iz saobraćajnih nezgoda s posebnim osvrtom na subrogaciju“, *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*, br. 20, god. 10, str. 167-198.
- Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti, *Službeni list Europske unije*, SL L 166, 30.4.2004, p. 1–123.
- Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“), *Službeni list Europske unije*, L 199/40, 2007.
- Visković, N., *Država i pravo*, Zagreb, 1. izdanje, 1997.
- Zakon o obaveznim osiguranjima u prometu FBiH - ZOOP, *Službene novine FBiH*, br. 57/2020.
- Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 82/15, 78/20 i 1/24.
- Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Sl. list RBiH*, br. 2/92, 13/93, 13/94; *Službene novine FBiH*, br. 29/03; *Sl. glasnik RS*, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04).
- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH, *Sl. novine FBiH*, br. 13/18, 93/19.
- Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 134/2011 s izmjenama do 43/2023.
- Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja - ZRSZ, *Sl. list SFRJ*, br. 43/082 i 72/82 – 1645, *Sl. list RBiH* 2/92-5, 13/94-189.
- Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 30/1997, 7/2002, 70/2008, 48/2011, 100/2014 - odluka US, 36/2018 i 61/2022.